

לואת ר' יצחק

בשם ה' אלהינו

פרישת עמ"ק

200

ויעשה ארבעה בתים. ז"ל מורי (בגלוה לטור ד"ה מ"ו) הגהת פ"ק
א"פ ק"ג למה ארבעה בתים לכל רגע נגד ארבע הנגשות שכללם מוש הראשית
מוש השנייה מוש הרית מוש הטעם ואמר לכל יד שני הרגש אחד מוש המישוש
ועל טעם מבין לטראו פ"ל

הסתכל באורייתא וברא עלמא

עוד יש להבין מדוע התורה קוראת לפסח "חוק" כמה פעמים בפרשה הזאת הרי למעשה אין זה "חוק" אלא דבר מאד הגיוני שמפני הנסים שקראו במצרים יש לנו את קרבן הפסח כדי להכיר טובה להקב"ה?

אומרים חז"ל "הסתכל באורייתא וברא עלמא" ובפשוטו הביאור הוא שטמון בתורה חכמת היצירה. אבל באמת נראה שיש גם הכנה על פי הפשט שתכלית הבריאה היא בשביל התורה כמבואר בחז"ל ולכן כשכרא הקב"ה את העולם הכניס בו את כל הצרכים בשביל התורה והמצוות ועיין דבר נפלא בדברי הטור בהקדמתו לאבן העזר שאפילו בריאת האדם יחד עם חוה קודם הפרדתם היתה בכדי לאפשר קיום מצות אישות ע"פ התורה עיי"ש. ממילא באמת השפטים וכל המכות שה' עשה היה באמת כי ה' רצה שאנו נספר לבנו את כל זאת ונחזק את האמונה אצלם, וממילא כך הם הדברים - שכל מה שה' עשה היה באמת בשביל התוצאה שנוכל לספר לבנינו. הקב"ה עשה נסים כדי שאנו נספר זאת לבנינו ויהיה זה לטובתם. וזה הפשט גם בלשון הפסוק "בעבור זה" דהיינו המצות שיש לנו בפסח היא הטעם והסיבה לכל מה שקרה במצרים. וזה היסוד שרוצים להמחיש לילדים שלנו מיד בתחילת חיותם כדי להראות להם שחיי יהודי צריך להתהוות על פי מה שכתוב בתורה ולא להיפך.

וכן יש לפרש את ענין קידוש החודש בתחילתו ולא בסופו. שאין הפשט שמכיון שיש זמן נצטוונו לקדשו, אלא להיפך יש לנו זמן בגלל שאנו מקדשים אותו ולכן מקדשים את החודש בתחילתו שעל ידי זה נזכה לזמן שיבוא. ומה מדוקדק הנוסח שאומרים בשבת מברכים (שהוא מעין קידוש החודש) "לטובה ולברכה וכו'", כי עכשיו שקבלנו לקדש את הזמן שוב ראויים אנו שתנתן לנו בטובה.

וידוע דיוקו הנפלא של החפץ חיים זצ"ל בענין בריאת המאורות בעולם. בפרשת בראשית הקדימה התורה "והיו למועדים" ואח"כ כתוב "והיו למאורות להאיר וגו'" ועיין שם ברש"י "עוד זאת ישמשו". ודייק החפץ חיים שכאשר שואלים סתם אדם בעולם מהו תכלית המאורות. מיד יפלוט פיו ויאמר להאיר לעולם ניתנו ונתחדשו. אמנם באמת אין זה התירוץ אלא עיקר עיקרו הוא למועדים להבדיל בין מצות היום למצות הלילה. וזה שהמאורות מאירים לעולם דבר זה הוא טפל לעיקר תפקודם. וזהו כל בריאת העולם נבראה כדי לאפשר לנו לברך את ה' וכו'.

"ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה וגו'. ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים וגו'." (ב, יג) מפשטות הפסוקים משמע שהטעם שה' עשה שפטים ומכות למצרים היה כדי שיהיה לנו על מה לספר בהגדה, כי בלי זה, ההגדה היתה מאד משעממת, דהיינו אם רק היינו אומרים "אבותינו יצאו ממצרים" לא היה ליל פסח כל כך מרגש, לכן ה' עשה שפטים ואותות כדי שיהיה על מה לדבר בליל פסח. ומשמע שה' רצה שיהיה לנו מצות ספור יציאת מצרים ולכן עשה כל מיני אותות ומופתים כדי שנוכל לקיים מצוה זו. ולכאורה זה ממש הפוך דהיינו ה' עשה לנו נסים ואותות ואח"כ צווה שנספר לבנינו את מה שקרה, וצריך להבין מה קדם למה - הציווי או הטעם?

עוד יש להקשות בענין מצות קדוש החודש שהיא המצוה הראשונה שנתנה לישראל, מדוע חז"ל מחשיבים כל כך מצוה זו עד שאומרים חז"ל על קידוש לבנה (שלפי רוב הפוסקים היא מסמלת את קידוש החודש), "כאילו קבל פני השכינה"?

ועוד יש לעיין בשאלת הסלוצקר רב, מדוע לא מקדשים את החודש בסופה כדי שיהיה על מה לקדש? דהיינו איך שייך לקדש את החודש בתחילתה אם עדיין לא נמצאת בעולם? הגם שברמב"ם (סלכות ערכין פרק ו' הלכה י"א) מוכח שבהקדש מועיל אפילו דבר שלא בא לעולם אבל זה גופא צריך עיון למה נשתנה הקדש שיכולים להקדיש קודם שבא לעולם?

שלישית יש להבין את מאמר הכתוב "והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים" מה כונת הפסוק "בעבור זה". ועיין ברש"י שמפרש את כונת הפסוק לזמן מסוים דהיינו "בזמן שמצה ומרור מונחים לפניך" ולפי פירושו קשה, שהיה צריך לומר "בזמן" ולא "בעבור"?

בעולם יש שתי סוגי אנשים, יש אנשים שחושבים אם יש לי זמן "לשרוף" אז אני אעשה מצוה. ויש אחרים שמבינים שלהיפך כל הסיבה שיש לי זמן הוא מפני שיש לי מצוה לעשות. וזה היסוד של פסח שבאמת הוא חק כי עושים זאת כי ה' אמר ורק אח"כ צמתו מהחוקים טעמים לדבר. וזהו יסוד גדול בעבודת ה'.

שיחת חיזוק של מרן הראשל"צ זצוק"ל *

כאשר הקב"ה שולח את משה רבנו לגאול את עם ישראל, אומר משה רבנו לקב"ה: "מד אנכי כי אלך אל פרעה וכי אוציא את בני ישראל ממצרים" (שמות ג, י"א). כלומר, משה רבנו טוען שעדיין לא הגיע זמן גאולת עם ישראל, אך הקב"ה מצווה על משה בכ"ז ללכת לגאול את עם ישראל, ואומר לו: "בהוציאך את העם תעבדון את האלקים על ההר הזה". כלומר, שאחר שיעברו חמישים יום מיציאת בני ישראל ממצרים הם יקבלו את התורה. דבר זה מרומז באות נ' שבסוף המילה תעבדון לרמז לנו על חמישים הימים שבין יציאת מצרים למתן תורה אשר כנגדם סופרים אנו את ימי העומר. והנה כאשר הקב"ה מודיע לאברהם אבינו על שעבוד בניו למצרים אומר לו: "ואחרי כן יצאו ברכש גדול" (בראשית ט"ו, י"ד). פסוק זה ביארו בדרך דרוש כך: כאשר אדם מתחייב ליתן מתנה גדולה לחברו, יש לדון האם מודדים את גודל המתנה ביחס למקבל או ביחס לנותן, ונפקא מינה אם הנותן עשיר והמקבל עני, שאם הולכים אחר הנותן אזי המתנה צריכה להיות חשובה מאוד כנגד מדת עושרו של הנותן. וכאשר הקב"ה הבטיח שבני ישראל יצאו ברכוש גדול, שאל אותו אברהם אם ה"רכוש גדול" הוא לפי המקבל או לפי הנותן, והקב"ה ענה לו שהרכוש הגדול יהיה לפי הנותן.

4

3 כ"ז
4 כ"ז
5 כ"ז
6 כ"ז

וא"כ נשאלת השאלה, וכי "וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב" (י"א, ב') זהו רכוש גדול כלפי הקב"ה?
ועיין באור החיים הקדוש שביאר, שכאשר הקב"ה ציוה שישאלו מהמצרים כלי כסף וכלי זהב ולא יחזירו להם, אזי המצרים יתרגזו וירדפו אחרי בני ישראל ויטבעו בים, ועם ישראל יקבלו את ביזת הים.
אך אפשר לבאר באופן נוסף שכאשר הקב"ה אומר: "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", הכוונה לתורה הקדושה שיקבלו לאחר יציאת מצרים, וכלשון הפסוק: "בהוציאך את העם, תעבדון את האלוקים" (שמות ג' י"ב).

16

והנה כתוב בוזהר הקדוש (שמות קס"א ע"א), שהקב"ה הסתכל באורייתא וברא את העולם. כלומר, שיסוד העולם הוא התורה. ואף שלצערנו ישנם אנשים שאינם מבינים זאת, אין זה אלא מחוסר ידיעה! אך האמת היא כמו שמובא בזהר, ולא עוד, אלא שהעולם לא יכול להתקיים ללא התורה, כמו שכתוב "אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמת". ועל פסוק זה שאל גאון עוזנו ותפארתנו בעל ה"בן איש חי", שלכאורה יכל הקב"ה לברוא את העולם ישר ולא עגול, כך שהזריחה בירושלים ובאמריקה תהיה באותו הזמן. וא"כ למה ברא הקב"ה את העולם עגול שאז זמן היום והלילה שונה בין שתי קצוות העולם, וכמו שמובא בזהר הקדוש: "אית אתר דהכא יממא והתם ליליא"?

26

וביאר הרב זיע"א, שאם העולם היה נברא באופן כזה שהזריחה והשקיעה היו באותו זמן בכל העולם, אזי כאשר היו בני האדם הולכים לישון היה העולם נמצא ללא לימוד תורה ולא היה מה שמחזיק את העולם, ולכן ה' עשה את העולם באופן כזה, דאיכא אתר ד"הכא והכא".

36

דבר נוסף ביאר הרב "בן איש חי" (נספרי ברכת חיים על הפטרות ח"א עמ"ד 198), שכאשר אנו אומרים בתפלה: "יוצר אור ובורא חושך". פשט הדברים הוא, שהקב"ה "יוצר אור" ביום, ו"בורא חושך" בלילה. אך ביאר הרב ז"ל, שלפי דברי הזהר הנ"ל הריצור הוא ש"יוצר אור" היינו שברגע שיוצר אור בארץ ישראל הרי הוא "בורא חושך" במקום אחר בעולם, בדיוק באותו הזמן! להראות שהאור והחושך, הכל

41

10

1 כיון שלימוד התורה מחזיק את העולם, חובה על כל אדם מישראל לקבוע עתים לתורה.
 ויש לבאר עוד בדרך רמז, שלימוד התורה ממחר את גאולת עם ישראל, וזה נרמז בפסוק "בעתה אחישנה" (ישעיה, כב), והיינו, שאם קובעים עתים לתורה - שזהו "בעתה" - אזי 'אחישנה', כלומר הקב"ה ימחר לנו את הגאולה.
 6 יהי רצון שיהיה בעגלא ובזמן קריב.

5

נחמה ליום 6

ועד"ז הם עניני הפגמים דאיתא מהאר"י הק' שכל הגלות והגרות הם בעון זרעך, הנה פגמים אלו הם הקשים ביותר לאדם לפרוש מהם, כמש"כ הרמב"ם (סוף הל' א"ב) שאין לך בכל התורה כולה דבר קשה לפרוש ממנו כענינים אלו, וכל זאת כדי שיוכו לנהורא הגדול הבא בתר חשוכא, כדכ' ואחרי כן יצאו ברכוש גדול. הקב"ה נתן ליהודי כח שיוכל להתגבר על הפגמים הקשים האלו ולהשיג עי"ז נהורא גדול מאד, כי זהו הסדר שטבע הקב"ה בכריאה שבתחילה צריך להיות חשוכא והדר נהורא, מתחלה סור מרע ואח"כ עשה טוב, וככל שהסור מרע קשה לפרוש ממנו כן זוכים אח"כ לעשה טוב בדרגה נעלית מאד.

וכך היתה גאולת מצרים, בכח' חשוכא והדר נהורא, כדכ' כה אמר ה' כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים, חצות הלילה מורה על שיא החשכות, כמ"ש שבחציו הראשון של הלילה יש עוד מעט אור מהיום הקודם ובחציו השני מאיר כבר מהיום הבא, ואילו חצות הלילה הוא שיא החשכות ללא שום אור, והאתחלתא דגאולה של יצי"מ היתה כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים, שמתוך החשכות באה הנהורא.

1 כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים. יסוד הכריאה הוא באופן דתחלה חשוכא והדר נהורא, ונהורא דבתר חשוכא הוא נהורא גדול מאד, וכדאיתא בזה"ק (ח"ב קפד). לית נהורא אלא ההוא דנפיק מגו חשוכא. כל פרט מפרטי הכריאה ברא הקב"ה באופן זה, בכח' ויהי ערב ויהי בוקר, וכמשאחז"ל ע"ז (שבת עז:): כברייתו של עולם ברישא חשוכא והדר נהורא. וכן הוא בחיי האדם שמיד עם לידתו שולט בו הרע, כמו שהתורה אומרת כי יצר לב האדם רע מנעוריו, בתחלה חשוכא והדר נהורא. וכן הוא סדר חיי עם ישראל, כמו שמצינו בכרית בין הבתרים, כאשר נקבע יעודם של ישראל להיות עם הנבחר, אמר הקב"ה לאברהם ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, ולאחר מכן וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול. עוד טרם היה לאברהם אבינו זרע כבר אמר לו הקב"ה ידע תדע וגו' שהתהוותם לעם הנבחר היא בסדר הזה דתחלה חשוכא והדר נהורא. וזה כל ענין גלות וגאולה, שישראל צריכים לעבור תחלה גלות ורק אח"כ באה הגאולה, כי אין הגאולה יכולה להיות מבלי שיקדם לה חושך הגלות, ודוקא לאחר שעוברים את חושך הגלות בתקפו או זוכים לגאולה הבאה לאחר מכן שהיא גאולה גדולה מאד.

6
ה' אפילו אם אינו נפשו להתפלל כראוי - זה בעצמו הוא בחינת קרבנות, בבחינת כי עליך הורגנו וכו'.

1 "היינו: כשרוצה האדם להתפלל ואין מניחין אותו, ומבלבלין אותו בכמה מיני בלבולים, והוא צריך לכמה יגיעות בשעת התפילה - אזי אפילו אם אינו זוכה להתפלל כראוי - אעפ"כ, היגיעה בעצמה שמיגע עצמו בכל כחו ומוסר נפשו להתפלל כראוי - זה בעצמו הוא בחינת קרבנות, בבחינת כי עליך הורגנו וכו'.

6 "ע"כ על האדם לעשות את שלו תמיד, ליגע עצמו בעבודת ה' בכל מה שיוכל, ואת כל אשר תמצא ידך לעשות - עשה. ואעפ"י שקשה עליו מאד, ונדמה לו שאין מניחין אותו כלל, ומרחיקין אותו מאד מאד, ואינו זוכה לעשות כראוי שום דבר שבקדושה - אעפ"כ עליו לעשות מה שיוכל.

"והנה, בעת שהאדם רחוק מקדושתו יתברך, והוא נע ונד ומטלטל ודוחין אותו מקדושתו מדחי אל דחי ורחמנא לצלן - אעפ"כ, אם הוא חזק ואמיץ לבקש ולדרוש ולחפש ולחנות בכל עת, ולהתגעגע ולכסוף ולבקש את שאהבה נפשו - היינו לזכות למצוא אותו יתברך - אזי אף על פי שעדיין עוברים עליו ימים ושנים הרבה ואינו זוכה למצאו יתברך ולהתקרב אליו - אעפ"כ ידע ויאמין כי בכל עת ועת, על ידי כל בקשה וחפוש, וע"י כל דרישה ודרישה שדורש ומבקש ומחפש למצא כבוד קדושתו יתברך, ועל ידי כל הבטה וגעגוע שמביט ותולה עיניו לרחמיו יתברך, ועל ידי כל תנועה ותנועה שפונה אל הקדושה - על ידי זה זוכה בכל פעם לשבור חומות ברזל ודלתות נחושת!!

2

"ואעפ"י שאחר כך מתגבר עליו יצרו בכל פעם רחמנא לצלן - אעפ"י כן אין יגיעו לריק חס ושלום, ואין שום תנועה שפונה לקדושה נאבדת חס ושלום, ואם הוא יהיה חזק ואמיץ לבקש ולחפש יותר - אף אם יעבור עליו מה - בודאי סוף כל סוף יזכה למצוא אותו יתברך.

8

"ולעולם לא יפול בדעתו מכל הנפילות והירידות שבעולם, כי אם יתאמן ויתחזק לבלי להסתכל על זה בשום אופן שבעולם - אפילו אם יעבור עליו מה - יזכה לבסוף שיתהפכו כל הירידות לעליות גדולות, כי הירידה - היא תכלית העליה!!

"והנה, כל אחד שנפל למקום שנפל - נדמה לו שעליו לא נאמרו הדברים האלה, כי אם רק לגדולים במעלה - העולים בכל פעם מדרגא לדרגא... אבל באמת תדע ותאמין כי כל הדברים הללו נאמרים גם על הקטן שבקטנים והגרוע שבגרועים, כי השם יתברך טוב לכל תמיד.

מצינו בחז"ל (סנהדרין מ"ב, א') כל המברך על החדש בזמנו כאילו מקבל פני שכינה, כתיב הכא: החדש הזה לכם, וכתוב התם (להלן ט"ו, ב') זה א-לי ואנוהו

9

ברכת החדש הייבת להיות בהכרה חושית שהטבע עצמו נעלה מהטבעיות

הבה נתבונן במאמרם זה שברכת החדש - קידוש הלבנה - כקבלת פני שכינה, וביותר במה שאמרו (שם) אלמלא לא זכו ישראל אלא להקביל פני אביהם שבשמים כל חודש וחדש דיון, שפירושו הוא שאינו רק כאילו מקבל פני שכינה, אלא שמקבל פני שכינה בפועל ממש, ובאמת דבר זה טעון ביאור, והיכן מתבטאת מעלה זו בברכת החדש.

כאן נראה
ע"כ נראה
א"כ נראה

ברם הכונה בכל זה הוא שיסומה על האדם לראות בכל ההנהגה הטבעית דבר פלאי, וזה שאומרים בברכה "חוק וזמן נתן להם שלא ישנו את תפקידם" היינו שמה שאינם משנים תפקידם אינו דבר טבעי, כאילו כבולים צבאות השמים לטבעיות, אלא כל מעשיהם הם "חוק" בגלל ציווי השי"ת, שהרי "ששים ושמחים לעשות רצון קונם".

וקילורין לעינים הם דברי הרמב"ן (בסוף פרשתינו) "מן הנסים הגדולים אדם מודה בנסים הנסתרים שהם יסוד התורה כולה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם בין ברבים בין ביחיד", ועל זה תיקנו אנשי כנה"ג לומר בכל יום ג"פ בתפלה, ועל נסיד שבכל יום עמנו, וכמ"ש (נדה ל"א, א') אפילו בעל הנס אינו מכיר בנסו.

וכעת נבין שכינו להתרות לנו ש. החדש הזה לכם" שהוא נראה כדבר טבעי לכאורה, כי בכל חודש מתמעטת הלבנה וחוזרת אח"כ לשלימותה, אינו טבעי כלל ועיקר, אלא הרי זה כדוגמת "זה אילי ואנוהו" שנאמר על הנס המופלא של קריעת ים סוף, שאז ראו הכל בחוש את גילוי אלוקותו ית', ובבחינה זו עלינו לראות בכל חודש את תיחד הלבנה, וציווי זה נאמר קודם יציאת מצרים, לדעת ולהבין שהכל הוא בגדר נס ולמעלה מדרך הטבע, ובידיעה זו זוכים באמת לנסים כמו שפירש"י (ברכות ג"ז הג"ל) "שע"י נסים נקרא ניסן" כלומר, שבחינת החדש הזה - ניסן המורה על כח הנס הייבת להיות חקוקה בלבנו בכל חודש וחדש, וזה שאמרו בבוה"ק (ת"א - קצ"ב, ב') בשעתא דאתחדש סיהרא דוד מלך ישראל חי וקיים, כי כשמכירים הכרה זו בהתחדשות החדש מעוררים את הגאולה בכח הנס, ולכן פעם אחת בחדש דיים" משום שחייבנו לקנות הכרה חושית זו בפנימיות הלב לכל החדש, וזוהי קבלת פני השכינה.

4

10

ולפי זה יתבאר לנו מה שאמר אביי "הלכך נימרינהו מעומד" (סנהדרין שם)
 היינו שהאמירה צריכה להיות בבחינת "אשר עמדת לפני ה' אלקיך בחורב" (דברים
 ד', י) כעומד לפני ה' בביטול כל החושים, תוך כדי הכרה ברורה של התגלות
 אלקות. שאו הוא קבלת פני השכינה, וזה שפירש"י (שם ד"ה דייק) "אילו לא זכו
 למצוה אחרת אלא לזו שמקבלין פני שכינה פעם אחת בחדש", והרי זה תמוה לאיזו
 מצוה אחרת היו צריכים לזכות, ברם לדברינו יובן היטב שברכת החדש באופן זה
 של שלימות האמונה, המתבטאת בהכרה שהטבע אינו טבע אלא למעלה מהטבע,
 היא ככל התורה כדכתיב (תהלים קי"ט, פ"ו) כל מצותיך אמונה, וממילא "אילו לא
 זכו למצוה אחרת וכו'" כי האמונה שקולה ככל התורה.

ביאור מארז"ל ברי"ח אתו למדבר סיני

וכעת נבין מה שאמרו (שבת פ"ו, ב') דכ"ע ברי"ח אתו למדבר סיני, ותמוה
 למה ועל מה הוצרכו לבא דייקא ברי"ח לסיני, אמנם לפי האמור יובן כי בזינה זו
 של רי"ח היא הכנה ראויה לקבלת התורה, שיסוד קבלתה היא האמונה שהחדש הזה
 לכם" אינו טבע אלא כראיה חושית של תצוגת השי"ת בבחינת "זה אילי ואנחור",
 ונפלא להבין בזה מליצת ההגדה של פסח: "אילו קרבנו לפני ה' סיני ולא נתן לנו
 את התורה דיינו, שבבר תמהו מהי המעלה של קירוב לפני ה' סיני ללא תורה,
 16 ברם לדברינו הרי הקירוב לפני ה' סיני הוא האמונה השלימה שאין דבר טבעי,
 וברי"ח זכו לבחינה זו של הכרה חושית בהתגלות אלקית בכל סודי ההנהגה, אי"כ
 שסוד הוי קבלת התורה, ולפיכך דיינו.

11
5 יכאמ

וככה תאכלו אותו מתניכם הנורים וגו' ואכלתם אותו בחפזון
 (יב, יא). וברש"י: מזומנים לדרך, בחפזון, לשון בהלה ומהירות. כבר דיברנו
 פעם בארוכה, (עיין דח"מ ג' מאמר א), על ענין המוכא במדרש ויחי
 (בר"ד ק, ג), "ר' ירמיה היה מפקד ואמר אלבשוני מאנין חזירין חפיתין
 ואלבשתי דרדסאי והבון חטרי בידי וסנדלי ברגלי והבו יתי על אורחא דאם
 אתבעית אנא קאים אטמים וכו'", וביארו המפרשים שהכל היה זה מטעם
 הכנה, שיהיה מוכן לעת ביאת הגואל צדק, מסופר גם על אחד מהראשונים,
 שכאשר היה שומע איזו המולה שהיתה באה מאחורי כותלי ביתו, היה
 כרע רץ מהר לראות אם בא המשיח, ומהו כל ענין הנה? — הנה כי זהו
 אמנם מעיקר סוד הגאולה, מסוד הגאולה הוא כי אין המשך בה, בבוא עתה
 אחישנה, בסודה אין כל עיכובים, ועל כן נקח לך ה"א לראות מה ה"ה
 בתפארת עונך" (סדור), — כי כהגאולה כן ההכנה אליה, האחכה לו בכל
 יום שיבא, ה"צפית לישועה", — כי אין כלום חסר; אין כלום מעכב, —
 הנה הן הן ההקדמה להגאולה, הוא סוד ההכנה והזוכים בה, כפי מדת ההכנה
 כן מדת הזוכיה, כשאדם מזמין עגלה לגסוע לדרך, אם כי דאי מקדים הוא
 16 להכין עצמו עם כל הנצרך לדרך זו, להיות מזומן לעת בואה של העגלה, כי

פן ואולי לא תמתין עליו העגלה כי"כ זמן, אכן ההכנות הקלות, כמו ללבוש
 המעיל העליון והערדלים והמקל שלו, אותן יניח עד רגע האחרונה לעת
 שכבר תבוא העגלה ליד ביתו, כי בטוח הוא שהעגלון יחכה עליו איזה זמן
 דיימספיק לסדר הדברים הקטנים הנשארים שעוד צריכים לו לגסיעתו, אולם לא
 כן הוא אם נסיעת דרכו תהא "במסו"ב, כי אז כבר לא יניח אף דבר קל
 מההכנה, או עוד בעוד מועד גם יאכל וישתה וילביש עצמו מוכן בכל
 המלבושים, גם במלבושיו העליונים, גם במקלו בידו ואף יעמוד מוכן
 בחצר מסיח"ב, ועוד יותר כי גם יתקרב עצמו ליד המסילה אשר עליה
 תבוא הרכבת, למען לא יאחר להכנס בה תיכף עם בואה של הרכבת, כי
 יודע הוא היטב כי אם לא יהיה מוכן ממש בכל מכל כי או יאבד הכל,
 כי לא ימתינו עליו אף רגע אחת, ובאם יהי רחוק אף איזו פסיעות, הנה
 הרכבת תפליג והוא במקומו ישאר באין ישועה לו!

ר' ירמיה צייה לקברו במקלו ותרמילו בידו, וסמוך ממש ליד
 המסילה, מזומן לדרך, מוכן כרגע, לרגע פתאום יבא האדון ה' צ"באות,
 3 נורא מאוד הדבר, עד היכן היו עומדים מוכנים ומזומנים להגאולה, יראו
 לגפשם מאד מאוד פן תתקיים הגאולה, והם לא יהיו מוכנים תיכף ומיד,
 וח"ו ישארו במקומם, ולא להם חלק בגאולה, הוא הוא סוד הגאולה והזוכים
 לה, דוקא בהכנה הכי מפורטת, בעמידה ערה ומזוהרת לקראת האדון
 ברוך הוא!

5

כל ענין מצות הקרבן פסח היה להקדמה לגאולתם, כי בהכנתם השלמה אליה; בכל הפרטים ופרטי פרטים; עומדים נצבים, מתניהם חגורים נעליהם ברגליהם ומקלם בידם, גם כל האכילה להיות בחפז, ומשקפים הם בעד החלון בכליון עינים, כי הגאולה דאי כבר הנה באה, בהכנה כזאת, היא האמונה, בזכותה זכו לגאולה, ובלעדי כל אלה אין כל חלק בגאולה, מבהיל מאוד.

12

ק"פ (14)

ק"פ (13)

פרשת בא, ששיאה הוא מכת בכורות, מסיימת בדבר הלכה הקשור אף הוא לבכורות: "קדש לי כל בכור". בעבר היה לבכורות מעמד מיוחד: הם זכו לחלק כפול בירושה, ואף כמעט שהיו הכהנים. כיום לא נשאר הרבה ממעמד מיוחד זה; שריד אחרון, לכך, אולי הוא אותו מנהג שלפיו כאשר אין לוויים בבית הכנסת, הבכור רוחץ את ידי הכהנים.

אך מהו כל עניין הבכורות? האם הבכורות מוצלחים יותר? עובדה ידועה היא, שכבהמות אין הרבר כן: הוולדות המוצלחים ביותר הם השניים, ועוד יותר מכך - השלישיים. אצל בני האדם, לעומת זאת, אין הרבר כה פשוט, ואף בתורה יש לעניין הבכורות פנים שונות ומרובות.

בסיפורי התורה נודעת לבכורות חשיבות מועטת בלבד. מפסוקים שונים, כגון "ראובן בכורי אתה" (בראשית מט, ג), או "בני בכורי ישראל" (שמות ד, כב), משתמעת העדפה של הבכורות, אך למעשה אנו כל הזמן מוצאים מתח בין הבכור לבין הנבחר. כבר הבכור הראשון של העולם, קין, איננו מצטיין בתכונות תרומיות (יש, אגב, מחלוקת בחז"ל האם אנו צאצאי קין או לא. אם כן, הרי שזה מסביר הרבה מן ההיסטוריה האנושית). גם רובם המכריע של אישי התורה הגדולים, למעט אברהם אבינו, אינם בכורות: יצחק, יוסף, יהודה, משה, דוד, שלמה - והרשימה עוד ארוכה ומרשימה ביותר.

מצד שני, בדיני התורה יש העדפה ברורה של הבכור. מלבד הדינים השייכים לבכורות האדם מייחסת התורה קדושה גם לבכורות בהמה טהורה, שהם קורבנות, ולפטר חמור, הנפרה או נערף. גם בתחום אחר של דיני התורה אנו מוצאים מצוות המזכירות מעין צד של בכורה, כגון עומר ראשית הקציר, ביכורי פרי האדמה, תרומה (הקרויה "ראשית"), ראשית הגז ועוד.

ואולם יש שאלה לא פתורה בכורות אדם: ממה, בעצם פורים את בכור האדם, ומה קורה לבכור אדם שלא נפרה? ברור שהוא אינו נערף, וגם הכהן אינו לוקח אותו אליו. למעשה, לא קורה לו כלום. מהו אפוא עניין הבכורות? מה מקומם של הבכורות? מדוע זוכה הבכור במעמד מיוחד, בזכויות יתר, בקדושה?

קודש ישראל לה' - ראשית

באופן מקיף אפשר לומר, שהתשובה נעוצה לא בערכו העצמי של הבכור אלא בהרגשה, בחיבה המיוחדת, הנודעת לדברים שנעשים ראשונה. הפרי הראשון אינו בהכרח המובחר ביותר, אך הקשר אליו הוא העמוק ביותר, והוא שונה מן הקשר לכל מה שבא אחר כך, גם אם אותו דבר אינו תמיד ראוי והגון לכך.

אפשר לראות זאת בתוך המציאות. כל יצירה שאדם יוצר מעוררת השתאות, אך התחושות העזות ביותר כרוכות ביצירה הראשונה. על הילד הראשון שנולד בעולם נאמר: "קניתי איש את ה'". (בראשית ד, א) - עם ה' לילד השני והשלישי פשוט קראו בשם, ואחר כך הסתפקו באמירת "ויולד בנים ובנות" (שם ה, ד). היא' הראשונה שכותב ילד אינה בהכרח היא' המוצלחת ביותר היוצאת

וראיתי את הדם ופסחתי נו' ולא יהיה בכם נגף למשחית בהכותי בארץ מצרים. וכן לקמן אמר הכתוב ולא יתן המשחית לבא אל בתיכם לנגוף. והנה ידוע דרשת חז"ל (ילקוט ירו' קט"ו) ועברתי אני ולא המלאך והכיתי אני ולא השליח. והכא אמר המשחית. רק הבטיחם על שני דברים, אחד ופסחתי עליכם היינו לענין עיקר מכות בכורות דהיה ע"י הקב"ה בעצמו וע"ז אמר ופסחתי עליכם. שנית דע"י הכאת בכורים נעשה שם מגפה גדולה מהסרחון ומעיפוש האויר ע"י הבכורים שמתו ובמגפה זו מתו גם כמה הפשוטים מצרים ועל זה אמר בי אף בית אשר אין שם מת, וזה היה על ידי המשחית, וזהו שהבטיחם שנית ולא יהיה בכם נגף למשחית בהכותי כל בכור דהנגף שיהיה על ידי הכאת הבכורים לא ישלוט בכם. וזהו שאמר הכתוב (פסליט קט) למכה מצרים בבכוריהם, דמיתת הבכורים היה מכה על המצריים הפשוטים כמכת צפרדעים, וזהו ג"כ שאומרים בהגדה מכת בכורות דהבכורות היתה מכה על המצריים הפשוטים. וזהו ג"כ כוונת הפסוק ואמרתם זבח פסח הוא לה' אשר פסח על כתי בני במצרים כנגפו את מצרים ואת כתינו הציל, דהך ואת כתינו הציל נראה מיותר לגמרי דכבר אמר אשר פסח על כתי בני. רק דקאי על הני שני מכות, אשר פסח על כתי בני כנגפו הוא בעיקר המכה שפסח על כתיים שלא להכות בהם הבכורים, ואת כתינו הציל שלא ישלוט בהם הנגף שבא אח"כ. וע"כ כתחילה אמר בלשון נסתר כתי בני ישראל דהפסיחה הרי לא היה צריך רק על הבית שיש בו בכור ישראל, אבל הרי כמה בתים שלא היה בכור בהם כלל וע"ז אמר ואת כתינו הציל כמדובר בעדו דזה ההצלה מהנגף היה לכולם גם למי שאינו בכור:

אפשר לראות זאת בתוך המציאות. כל יצירה שאדם יוצר מעוררת השתאות, אך התחושות העזות ביותר כרוכות ביצירה הראשונה. על הילד הראשון שנולד בעולם נאמר: "קניתי איש את ה'". (בראשית ד, א) - עם ה' לילד השני והשלישי פשוט קראו בשם, ואחר כך הסתפקו באמירת "ויולד בנים ובנות" (שם ה, ד). היא' הראשונה שכותב ילד אינה בהכרח היא' המוצלחת ביותר היוצאת

6

עליו

מתחת ידיו, אך היא הראשונה; כל א' שתבוא אחריה לעולם תהיה רק עוד א' אחת. וברומה לזה נאמר בגמרא (סנהדרין כב, ב): "אשה גולם היא ואינה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי". וכן הוא גם בדברים הקשים, כגון הפגישה עם מוות ראשון וכיוצא בזה. כאמור, בכל התחומים הללו, היצירה הראשונה או התוויה

הראשונה אינה בהכרח הכי טובה או הכי שלמה. ייחודה הוא בכך שהאדם זוכר אותה באופן מיוחד, בכך שהיא נחרתת באופן שאין דומה לו. שהרי, בסופו של דבר, לא יכולים להיות שני בכורות, וגם אם הראשון לא יצא מוצלח - כמו ראובן, "יתר שאת ויתר עד" (בראשית מט, ג) - עדיין בכור הוא. וכך גם להלכה: בכור השנואה, או בכור שהוא ממזר, מקבל חלק כפול בירושה, גם אם הבן השני הוא אהוב וכשר.

בכך גם מעלתה של ה"גירסא דינקותא". לכאורה הדבר מנוגד להגיון, שכן מה שנלמד בילדות נלמד מתוך טשטוש, ואילו מה שנלמד בכגרות נלמד מתוך הבנה שלמה יותר. אבל במציאות אין זה כך, משום שמה שנקלט כחוויה ראשונית גם נחרתת בחרייה ראשונית, ומה שבא אחר כך, גם אם הוא חשוב וטוב יותר - אינו נושא אותו אופי של ראשוניות. זהו שאמרנו חז"ל (אבות ד, כ): "הלומד ילד למה הוא דומה? לדיו כתובה על נייד חדש, והלומד זקן למה הוא דומה? לדיו כתובה על נייד מחוק". אולי מה שהיה כתוב על הנייד החדש היה שגיאה, ומה שכותבים אחר כך - נכון ומתקן; אבל זה כבר לא כתוב על נייד חדש, ומעצם כך יש בזה כבר צד של טשטוש. אין מדובר בשאלה כמותית של התרגשות קטנה יותר או גדולה יותר: בהתרגשות. כמו במספרים, תמיד אפשר למצוא מספר גדול יותר, אבל לא מספר ראשון יותר. בראשון יש משהו שאינו ניתן לשינוי ולמחיקה.

בגמרא בברכות (לב, ב) ישנה דרשה כמעט חסידית: "אמרה [כנסת ישראל] לפניו [לפני הקב"ה]: רבונו של עולם הואיל ואין שכחה לפני כסא כבודך, שמא לא תשכח לי מעשה העגל? אמר לה (ישעיהו מט, טו): "גם אלה תשכחנה". אמרה לפניו: רבש"ע, הואיל יש שכחה לפני כסא כבודך, שמא תשכח לי מעשה סיני? אמר לה (שם): "ואנכי [מה ששמעת "אנכי"] - לא אשכחך". אמנם, אחרי ה"נעשה ונשמע" של מעמד הר סיני עשו ישראל את העגל, ואחריו עוד הכבירו עגלים כהנה וכהנה, לעצמם ולעולם כולו. אבל ה"נעשה ונשמע" שאותו אמרו בתחילה - הוא לא יישכח לעולם.

אובדן הראשית

מהות הכבוד באה אפוא ללמד אותנו על מה שאדם צריך לעשות בחייו, מהם הדברים להם ראוי שייתן את ראשית אוננו, את כוחותיו הראשונים: "על כן אני זכה לה' כל פטר רחם הזכרים וכל בכור בני אפרה" (שמות יג, טו). אותם הדברים שיש לנו אליהם את הקשר הנפשי העמוק ביותר, הדברים שגם אי אפשר לחזור עליהם עוד - אלה הדברים אותם יש לתת לה'. ובכל דבר ועניין על אדם לבחון את עצמו האם אכן נתן את "ראשית ביכורי אדמתו" לה' - או שמא למולך.

משום כך, כאשר ילד מתחיל לדבר, מלמדים אותו לומר "שמע ישראל". אפשר לשאול: מה זה משנה? האם הילד מבין מה זה? הוא כוודאי יבין זאת טוב יותר כשיגדל. ובכל זאת מנסים להביא לכך שהמשפט הראשון, ה"בכור", יהיה משפט כזה, כי זה מה שנחרתת בנפש. וכשם שיש ביכורי פרי האדמה יש גם ראשית המעשים וראשית החלומות: גם בדבר זה, בני האדם הולכים ומשתכללים ככל שהם מתבגרים, וכך גם רצונותיהם וחלומותיהם; ובכל זאת, נודעת משנה חשיבות לחלומותיו הראשונים של האדם.

ואולם יש בדבר בעיה מהותית: מי שנמצא בשלב זה של ראשוניות לא תמיד מבין את הדבר, ומי שכבר מבין - הרבה פעמים כבר אין באפשרותו לחזור למצב הזה. בצעירותו לא תמיד יודע האדם מה משמעות הדברים שהוא עושה, למה הוא נותן את נשמתו בראשונה. רק אחרי שעוברים את השלב הזה, אפשר להבין כמה טוב יותר ניתן היה לעשות דברים רבים, אלא שאז כבר אי אפשר לעשותם שוב מההתחלה, או, למצער, באותו אופן של התחלתיות. הדבר הוא כמו תמימות, שברגע שהיא אובדת, הרי שאין להשיבה עוד. החינוך, שכולו ראשוניות, ראשוניותו הולכת ומתמעטת עם הזמן; לצעירים בכלל הראשוניות באה בפשטות מעצם טבעה של תקופת החיים הזו. עם הזמן זה רק מתמעט והולך. דבר דומה אנו מוצאים במספרים ראשוניים: שלושת המספרים הראשונים - 1, 2, 3 - הם מספרים ראשוניים; אחר כך אין, ולא יכולים להיות,

עוד שלושה מספרים ראשוניים ברצף, והמרווח בין מספר ראשוני למשנו אף הולך וגדל.

אחד הפירושים על הפסוק (תהלים קכז, ד) "כחצים ביד גיבור כן בני הנעורים" הוא שחץ, ברגע שהוא נורה, אין להחזירו עוד. כל החצים שאדם יורה כשהוא עדיין בגדר של "בני הנעורים" הם בבחינת "כחצים ביד גיבור", שאי אפשר לחזור עליהם. אמנם נכון שכל יום בחיים הוא ייחודי וראשוני, ועד גיל זקנה ושיבה עוד אפשר להוסיף ולגדול; אפילו המיתה עצמה היא משהו שאדם עושה לראשונה בחייו. אך הראשוניות אינה באה עוד באותה תמידות ורציפות כבימי הילדות והנעורים.

אפשר אמנם לעשות תיקון לכל, אך להיות כברייה חדשה הוא התיקון הקשה מכל. אחד הצדיקים הסביר את הפסוק "כי אין אעלה אל אבי והנער איננו איתי" (בראשית מד, לד) - "הנער" כמובן של שנות הנעורים, שהרי אנשים רבים לוקחים אל אביהם שבשמים את שנותיהם האחרונות בלבד.

בכור בניך תתן לי

מה שראוי אפוא לעשות עם הבכור הוא "בכור בניך תתן לי" (שמות יג, כב, כח): להקדיש את הדבר הראשון לקב"ה. ומשום שבכל יום ויום יש צד של התחדשות, כתוב בספרים רבים שאפשר לקיים זאת על ידי כך שהמחשבה הראשונה שאדם חושב בכל יום תהיה בדברים שבקדושה. זו אחת הסיבות לכך שאומרים "מודה אני" אפילו לפני נטילת ידיים של שחרית, לפני הדיבור הראשון. הרי ברור שלא כל אחד אומר "מודה אני" בסילודין, ובדרך כלל ממלמלים זאת מתוך הרגל ומתוך חצי שינה. מדוע בכל זאת אומרים "מודה אני"? כדי לחרוץ חריץ אחד כזה בכל יום. הלוא אחר כך, מי יודע מה יעשה אדם בשאר היום שלו? משום כך יש גם רבים המקפידים שלא לעשות דבר לפני התפילה. זו גם הסיבה לכך שעושים מראש השנה כל כך הרבה רעש: משום שראש השנה מתחיל שנה חדשה.

היכולת לגשת לדבר כאילו זו התחלה חדשה לגמרי, גם אחרי שעברו עלינו כך וכך דברים, זו אחת העבודות הקשות ביותר. בשום ספר העוסק בתשובה לא נמצאת הדרכה כיצד יוכל אדם לעשות עצמו כברייה חדשה, כיצד יוכל להיות דבר שכמוהו לא היה עוד מעולם. על קין נאמר (בראשית ד, ג) שהוא הביא "מפרי האדמה", וכוודאי הביא פירות יפים וטובים. על הכל לעומת זאת, נאמר כי "הביא גם הוא מבכורות צאנו". הכל לא הביא רק "בכורות", אלא גם הוא - גם את עצמו. מי שמצליח להביא את עצמו מבפנים יוכל להגיע ל"תתחדש כנשר נעורייכי" (תהלים קג, ה), להיות ולחשוב